

EHL-İ SÜNNET İNANCINDA KERÂMETİN İMKÂN VE VUKÛ'U PROBLEMİ

Murat SERDAR
Yrd. Doç. Dr., Erciyes Ü. İlahiyat F.
mserdar@erciyes.edu.tr

Özet

Evreni algılamaya ve anlamaya çalışan insanın ilişki içinde olduğu tek alan, fizik âlem değildir. Metafizik âlemle ilgili olan kutsalı da tanımlamaya ve anlamaya çalışan insan onunla da bir ilişki kurmuştur. Bu ilişkiler, fizik ve metafizik iki ayrı âlemi insanda buluşturmuş ve kesiştirmiş denilebilir. İnsanoğlu, bu dünyadaki ontolojik ve epidemik serüveni boyunca bir yandan evrendeki determinizmi algılayıp anlamaya çalışırken, Âlemdedeğişmeyen yasaların olduğunu ve her şeyin bu kanunlara göre yaratıldığını fark etmiş, ancak özellikle din ile ilişkisi söz konusu olduğunda, bu kanunlara uymayan bazı harikuladeliğin olduğunu da kabul edip etmemek problemiyle yüz yüze kalmıştır. İnsanlar bu konularla ilgili olarak, farklı evren görüşleri, farklı epistemolojiler, yaratıcı varlık fikrine sahip olup olmamaları ve yaratıcı ile ilgili sahip oldukları tasavvurlar açısından farklı kabuller geliştirmişlerdir. İslam'ın Ehl-i Sünnet yorumu ve bu yorumu benimseyen Müslüman bireyler de mucize ve kerâmet gibi, evrendeki determinist yasalara aykırı olan olağanüstü durumlar ile ilgili olarak, onların akden mümkün ve fiilen gerçekleşmiş oldukları yönünde bir kabul geliştirmişlerdir. Bu çalışma, problemle ilgili farklı görüşlere işaret etmekle birlikte, esas olarak Ehl-i Sünnet'in kerâmetin imkân ve vukû'u ile ilgili düşüncelerini ve bunları dayandırdıkları delilleri konu almaktadır.

Giriş

Çalışmamızın konusu kerâmet olduğu için öncelikle bu terimin hangi anlama geldiği üzerinde durmak gerekir. Farklı alimlerce yapılmış tanımlarını nakdetmek yerine, ortak bir tanımını yapmaya çalışacak olursak; kerâmet, peygamberlik iddiasında bulunmayan, şeriatın zahirine sıkı sıkıya bağlı, takva ve amel-i salih sahibi bir kul elinde açık bir meydan

okuma (tehatti şartına mukarin) olmaksızın, ona ikram ve te'yid olarak, Allah tarafından yaratılan harikulade işlerdir.¹ Kerâmet yalancılara elinde ortaya çıkmaz² fasıktan zuhur etmez.³ Peygamberlik iddiası ve tehatti şartıyla birlikte vukûa gelen harika işe "Mucize", iman, ve ameli salihle bitişik olmayan kişilerde görünen olağanüstü durumlara da "mekr ve istidrac" denilir.⁴ Yine peygamberlerle ilgili olağanüstü olayları ifade eden "irhas" da, vahye mazhar olmalarından önce onlarla ilgili olarak yaratılan harikuladeliklerdir.

İslami itikâdi görüşlerin oluşmaya başladığı erken dönemlerden, günümüze gelinceye kadar, tartışmalara konu olan bu problem,⁵ farklı şekillerde Müslümanların gündemine bazen girmiş, bazen de kasıtlı olarak girdirilmiş görünmektedir.

Kanaatimizce, insanın kendini bir dine mensup, gerçekten dindar bir birey görmesi ve kendi dışında bir gerçeklik olarak inandığı "Dinin Neliği" sadece kelami ve teolojik bir konu değildir. Konunun psikolojik, sosyolojik, tarihsel ve başka yönleri de bulunmaktadır. Dinin bütünü yanında, bu bütün içinde yer alan ve dinin özü ile direkt veya dolaylı bir ilgisi kurulan konularda da, insanlar aynı şekilde, dinsel, psikolojik, sosyolojik duruşlar, davranışlar gösterirler.

Ehl-i Sünnet yorumunu benimsemiş kişi ve toplumların bilincinde, kerâmetin itikâdi yönden kabul edilmesi gereken bir kurum olduğu anlayışı, inanılan değerlerin sevilmesi, benimsenmesi ve savunulması psikolojisiyle birleşince, bu kavramla ilgili bireysel ve toplumsal ilişkinin duyarlılık yönünden ne kadar canlı olacağı tahmin edilebilir. Bu durum kimi zaman bazı olumsuzluklara kişi, toplum ve inanılan din açısından istenmeyen, zarar verici olayların ortaya çıkmasına neden olduğu gibi, kimi zaman da dini bilincin canlı tutulmasına yardımcı olmuş olduğu sosyolojik ve tarihi çalışmalarla ortaya konabilir. Gerçekten de geçmişte ve günümüzde kerâmet olgusunun su-i istimal edildiği, bozuk düşünce ve

¹ Seyyid Şerif Cürcânî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Ali, *et-Ta'rifât*, Thk. Muhammed Abdurrahman el-Mer'aşli, Daru'n- Nefais, Beyrut, 1424/2003, s. 265.

² El- İmam Beyhaki, el- Hafız el- Kebir Ebu Bekir Ahmed b. El- Huseyn, *el-İtikad Ala Mezhebi's- Selef Ehlu's- Sunneti ve'l- Cema'a*, Thk.: Ebu'l- Fazl Abdullah Muhammed es- Siddik, al- Gamari, Daru'l- Ahdi'l- Cedit 1379-1959, s. 154.

³ Blz. İbn Hacer el-Askalâni, Ebu'l-Fazl Şehabeddin Ahmed, *Fethu'l- Bâri*, y.y., t.y., c. XIV, s.352-353.

⁴ Cürcânî, *et-Ta'rifât*, s. 265; Nüreddin Es-Sâbüni, *Mâtürîyye Akaidi*, (Çev. Bekir Topaloğlu), 3. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1982, s. 116-117; Sadreddin Taftazani, *Kelâm İlmi ve İslâm Akaidi (Şerhu'l-Akaid)*, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1982, s. 314-318.

⁵ Kelami bir problem olarak keramet tartışmalarının ne zaman başladığını kesin bir şekilde söylemek güç görünmektedir. Ancak kimi araştırmacılar Müslümanlar arasında kerâmetin itikâdi bir kavram olarak tartışılmasının, Mu'tezilenin bu olguyu reddetmesiyle başladığını ve h. 2. asırda ortaya çıktığını söylerken (Süleyman Uludağ, "Keramet", DİA, c. XXV, s. 266-265), kimi araştırmacılar h. 3. asrın 2. yarısında ortaya çıktığını, Ehl-i Sünnetin gündemine de h. IV. Asır gibi daha geç bir dönemde girdiğini ifade etmektedirler. (Yusuf Şevki Yavuz, "Keramet", DİA, c. XXV, s. 268; Salih Sabri Yavuz, "Ehl-i Sünnet ve Mu'tezile Bağlamında Doğruluk Ölçüsü Olarak Keramet", Kelam Araştırmaları, 3:1 (2005), s. 94.)

fırkaların ortaya çıkıp, farklı çıkarlar elde etmek için bu müesseseyi kullandıkları görülür. Kadıyânîlik, Bahâîlik, Bâtınîlik gibi cereyanlar kerâmet, velâyet, mehdî gibi kavramları kullanarak kendilerine varlık alanı bulmuşlardır. Buna karşın, yine tarih içerisinde bu kavramla ilgili inançlarından aldıkları manevi yardım ve destekle, sözgelimi düşmanlarla mücadele etmek, başa gelen felaket ve musibetlere sabredip yığınlağa düşmemek, kişisel ve toplumsal bozulmalara karşı şuur ve direnç geliştirmek, iyi işler yapmaya yönelmek için güç almak gibi olumlu etkilenmelerin olduğu da görülebilmektedir.

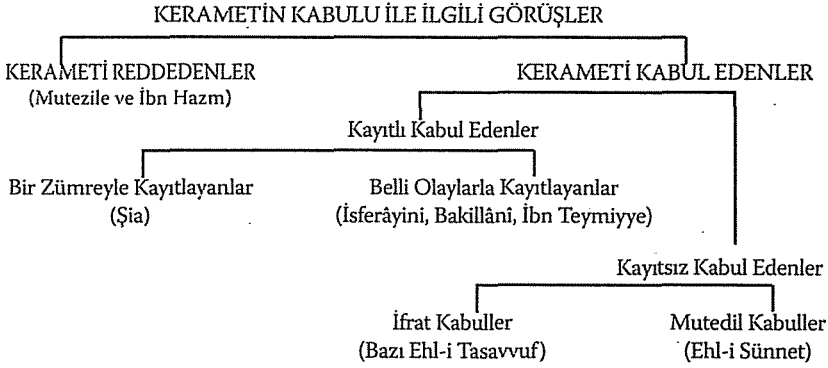
Bizim bu çalışmada, kerâmet olgusunun imkânı ve vuku'u problemini, Ehl-i Sünnet yorumu açısından ele almayı düşünmemizin sebebi, ülkemizde yaşayan insanların çoğunun bu dini yoruma mensup olması, dolayısıyla Türk halkının dini-sosyal yapısıdır. Bu konuyu neden çalışma gereği duyduğumuzun yanıtını ise şöyle özetleyebiliriz. Özellikle son zamanlarda gerek görsel medyada, gerekse diğer yayın organlarında, kerâmet, velâyet ve bu konuyla yakından ilişkili olan mehdilik meselesi ile ilgili abartılı yayınlar yapılmaktadır. Bu program ve yayınlar kimi zaman insanları dine karşı ilgilendirmek ve isteklendirmek, dini bir heyecan ve maneviyatın canlı tutulması gibi niyetlerle, kimi zaman da meşruiyet ve güç elde etmek, bir tarikatın, bir cemaatin, bir şeyh veya benzeri lider kişinin revaç bulmasına hizmet etmek amaçlarıyla yapıldığı izlenimini uyandırmaktadır. Sonuçta insanların kafasında ve toplumda oluşan sorular, tepkiler ve bunlara bağlı olarak ifrat ve tefrit denilebilecek düşünce ve görüşlerin ortaya atılmaya ve tartışılmasına neden olmuştur. Bu düşünce ve iddialar arasında, istikamet ya da orta yol diyebileceğimiz görüş ve gerçekler nelerdir? Kendini Ehl-i Sünnet inancına mensup gören toplumumuzun, bu konuda inanması, kabul etmesi veya tam tersine kabul etmemesi gereken inançlar nelerdir? Kerâmet konusunda Ehl-i Sünnet kelimcilerinin görüş ve yorumlarından çıkan ortak kabul nedir? Kerâmeti kabul veya reddetmek karşısında kişinin iman açısından durumu ne olur? Bunun gibi bir çok soru ve sorun toplumda ortaya çıkmış görünmektedir. Toplumsal ihtiyaç düşünüldüğünde, kerâmet inancının kötüye kullanılması, abartılması, çığırından çıkarılması, anlam ve amacının değiştirilerek, yanlış bir din ve dindarlık tipi oluşturulmak için kullanılması gibi olumsuzluklar için tedbir alınması ivedi bir hal almıştır denilebilir. Bu yüzden öncelikle bu problemle ilgili Ehl-i Sünnet inancının doğruları ortaya konmalı, keramet diye bir olgunun olup olmadığı ortaya çıkarılmalıdır. Bu yüzden biz de bu hususların bazılarının, yapılacak başka çalışmalara konu edilmesinin daha yerinde olacağını düşünmekle birlikte, şimdilik konunun sadece imkân ve vukû'u problemini, Ehl-i Sünnet düşüncesi açısından ele almayı uygun gördük.

Kerâmetin Kabulü İle İlgili Görüşler

Kerâmetin aklen mümkün olup, olmadığı ve mümkün olduğu takdirde vâkı olup, olmadığı konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Eserlerinde kerâmet konusuna yer veren

bazı alimler bu görüşleri tasnif ederek sıralamışlardır.⁶ Eş'ârî'nin yaptığı ve daha sonrakiler tarafından da aynen kabul gören⁷ dipnotta verdiğimiz bu tasnife baktığımızda aslında bu konuyla ilgili görüşlerin esasta ikiye ayrıldığını görüyoruz. Birincisi kerâmeti değişik yönlerden, farklı şekillerde de olsa kabul edenler; ikincisi de kerâmeti kabul etmeyenler. Kerâmetin kabulü ile ilgili görüşleri ifrat, tefrit yönünden değerlendirerek gruplandıranlar da vardır. Bu açıdan da, aşırı kabul yönünde ifrat görüşler; toptan reddeden tefrit görüşler; ne ifrat ne de tefritte olmayan daha mutedil görüşler şeklinde bir ayrıma gidilebilir.⁸

Biz konuyla ilgili farklı görüşleri değişik bir sistematiğe tasnif etmenin daha yararlı olacağını düşünüyoruz. Kanaatimizce bu görüşler iki ana grupta değerlendirilmelidir. Daha sonra bunlar da bazı farklılıklarla alt gruplara ayrılabilirler. Bu tasnifi bir şema şeklinde şöyle gösterebiliriz:



⁶ Bunlardan biri olan Eş'ârî (ö. 324/936) mucize dışında kalan olağanüstü hallerin imkânıyla ilgili olarak dört farklı yaklaşım olduğunu belirtir: Peygamber dışındaki kimselerde harikulade işlerin meydana gelmesini imkân dâhilinde görmeyenler. Sadece imamlarda zuhur edeceğini kabul edenler. Salih kimselerde meydana gelmesini mümkün görenler. İlahlık iddia eden kimselerde meydana gelmesini câiz görüp, nübüvvet iddiasında bulunan yalancılarda zuhur etmesini kabul etmeyenler. Bunu savunanlara göre, ilahlık iddia eden kimsede, onu yalanlayacak şey onun yapısında vardır. Nübüvvet iddiasında bulunanların yapısında onun nebi olduğunu yalanlayacak bir şey yoktur. (el-Eş'ârî, Ebü'l-Hasan İbn Ebü Bişr Ali b. İsmail b. İshak, *Makalatü'l-İslamiyyin ve İhtilâfı'l-Musallin*, Thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, Beyrut 1990, c.II, s. 125.)

⁷ Fahreddin er-Razi, Ebu Abdullah Fahreddin Muhammed b. Ömer, *Tefsir-i Kebir= Mefâtihu'l-Gayb*, Çev. Suat Yıldırım ve ö., Akçağ Yayınları, Ankara, 1988, c.XV, s. 114.

⁸ es-San'ani, El- Emir, Muhammed b. İsmail, *el-İnsaffi Hakikati'l-Evliya ve ma lehum mine'l kerâmât ve eltâf*, Thk. Abdurrezzak b. Abdulmuhsin b. Hamed el-Abbad el- Bedr, Daru İbn Affan, 1418-1997, s. 6 (Muhakkik Abdurrezzak'ın eserinin Mukaddimesinde zikrettiği kendi görüşü)

Bu şemada gösterilen görüşlerin neler olduğunu daha iyi anlamak için her birini tek tek ele alıp, kısa kısa değinmek gerekirse:

I- KERÂMETİ REDDEDENLER:

Mu'tezile mezhebinin geneli⁹ ve İbn Hazm'ın (ö. 456/1064)¹⁰ peygamberler dışındaki kimseler için harikulade şeylerin yaratılmasını câiz görmedikleri ve kerâmeti kesin bir şekilde reddettileri söylenmektedir.¹¹

⁹ Taftazânî, Saduddin Mes'ud b. Ömer, *Şerhu'l-mekâsîd*, thk. Abdurrahman Umeyre, Beyrut 1989, V, 73.; el-Bağdadî, Abdülkahir b. Tahir b. Muhammed, *el-Fark beyne'l-fırak*, tah. Muhammed Muhiddin Abdülhamid, Beyrut 1990, s. 344; a.mlf., *Usulu'd-din*, Beyrut, t.y. 175; en-Nesefî, Ebu'l-Mu'in, Meymun b. Muhammed, *Bahru'l-kelâm fi akaidi ehli'l-İslâm*, Beyrut, t.y. s. 3; a.mlf., *Tabsiratu'l-edille*, c. II, s. 108; el- Lalkai, el- İmam Ebi'l Kasim Hibetullah el- Hasen et- Taberi, *Keramâtü Evliyallah*, Thk. Ahmet Sa'd Hamedani, Daru Tayyibe, Riyad, 1412/1992, s. 17; el- İci, Adudullah ve'd-din el- Kadı Abdurrahman Ahmed, *el- Mevakıf fi İlmü'l- Kelam*, Alemu'l- Kutub, Beyrut, s.330; Cürcânî, *Şerhu'l- Mevakıf*, İran, Kum, c.VIII, s. 278-279; Ali el-Kari, Ebû'l-Hasan, *Şerhu'l- Fıkhi'l- Ekber*, Çev. Yunus Vehbi Yavuz , Çağrı Yayınları, 1979, s. 192; Sâbüni, s. 116-117

¹⁰ İbn Hazm, Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Saïd ez-Zahiri, *el-Fasl fi'l-milel ve'l-ehva ve'n-nihal*, Beyrut, 1999, c. III, s. 168-170; a.mlf., *Kitabu'd- Durre fima yecibu itikaduh*, Thk.Ahmed b. Nasır, Saïd b. Abdurrahman, Kahire, 1408/1988, s. 196; a.mlf., *El- Usul ve'l- Furu'*, Beyrut, 1404/1984, c. II, s. 132; Ayrıca bu konuda geniş bilgi için Bkz. Murat Serdar, *İbn Hazm'ın Kelami Görüşleri* (Basılmamış Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kayseri, 2005. s. 298-299.

¹¹ Mu'tezilenin kerâmeti reddetmesi ve mümkün görmemesi, ontolojik bir imkânsızlıktan öte, problematik bir endişeye dayanmaktadır denilebilir. Çünkü onlar, âlemde harikulade işlerin peygamberler için yaratılmasını câiz ve mümkün görmekte ve yaratıldığını kabul etmektedirler. Fakat onlar peygamber olmayan kimselerin elinde böyle olağanüstü işlerin Allah tarafından yaratılmayacağını, aksi takdirde nebi olanla, olmayanın birbirinden ayırlamayacağını söyleyerek, konuyla ilgili görüşlerini gerekçelendirmişlerdir. Onların bu düşüncelerinin arkasında kuşkusuz, usul-i hamselerinden tevhid ve adalet ile ilgili kabulleri olsa gerektir.

Onlara göre Kur'an'da anlatılan Meryem, Ashab-ı Kehf, Belkıs'ın tahtı gibi kıssalarda gerçekleştiği iddia edilen şeyler, o dönemde veya çok yakın bir zamanda peygamber olan ya da olacak bir nebinin mucize veya irhaslarıdır. Yani Meryem'in yaşadıkları, doğacak İsa peygamberin irhası veya Zekeriya peygamberin mucizesidir, Belkıs'ın tahtının getirilmesi de Hz. Süleyman'ın mucizesidir. Ayrıca eğer böyle şeyler câiz olsa idi sahabe-i kiram gibi selef-i salihinin büyüklerinde görülmesi gerekirdi. Halbuki sahabelerde ve selefın büyüklerinde böyle olaylar görülmemiştir. Onlara göre Ömer ile Sâriye arasında geçtiği söylenen olayın kaynaklarda yeri yoktur. (Kadi Abdulcabbar, Ebu'l- Hasen el- Esedabadi, *el- Mugni*, Thk. Mahmud Muhammed Kasım, c. XV, s. 241)

İbn Hazm'ın kerâmete karşı çıkıp reddetmesin nedenleri ise şunlardır: İbn Hazm, tabiatla câri olan kanunların mucize dışında başka hiçbir şart ve durum için değiştirilmeyeceğini söyler. Başka bir ifadeyle, âdetullah hiçbir şekilde değiştirilmez. Bu kaidenin tek istisnası peygamberlerin mucizeleridir. Oysa ki, kerâmetin olduğu kabul edilince, böyle bir kaideden bahsetmenin imkânı kalmaz. Ona göre eğer peygamberler dışındaki kimseler için böyle şeylerin yaratılması câiz olsaydı, o zaman mümkün ve muhal, câiz ile mümentenî bir olur, birbirinden farkı kalmazdı. Yine böyle olayların olduğu kabul edilecek olursa, Rafizilerin imamları için anlattıkları, Yahudi ve Hristiyanların hahamları ve ruhbanları hakkında anlattıkları olayların da kabul edilmesi gerekir.

II- KERÂMETİ KABUL EDENLER

A- Kayıtlı Kabul Edenler.

a) Bir Zümreyle Kayıtlayanlar

Bunlar imamların kerâmetlerinin olduğuna inanan ve bu kerâmetleri onların mucizesi olarak tanımlayan ¹² Rafizilerdir. ¹³

b) Belli Olaylarla Kayıtlayanlar

Eş'ârî Mezhebinden Ebû İshak İsferâyini (ö.418/1027),¹⁴ Abdullah el-Halimî,¹⁵ Bakillânî (ö.403/1013) ve ayrıca Ebû Muhammed b. Ebû Zeyd el-Mâlikî (ö.395/1005)¹⁶ ve İbn Teymiyye (ö. 728/1328) gibi zatlar bu görüştedirler.¹⁷

Ona göre, Kur'an'da anlatılan ve kerâmetin olduğuna delil gösterilen olaylar, bunların gerçekleştiği dönemdeki peygamberlerin mucizeleri olarak kabul edilir. Hz. Muhammed'in vefat etmesinden sonra artık bir peygamber gelmeyeceğine göre, bu tür harikulade olayların artık meydana gelmesini kesin bir şekilde reddeder. (İbn Hazm, *el-Fasl*, 168-169; a. mlf., *El-Usul ve'l-Furu'*, c. II, s. 133).

¹² Şeyh Mufid, Muhammed b. Muhammed b. Nûman, *el-Mesâilu'l-aşere fi'l-gaybe*, (nşr. Fâris el-Hasûn), Beyrut 1993, c. III, s. 123; a. mlf., *el-İrşâd*, Beyrut 1399/1979, s.347. Kuleynî, *el-Usûl mine'l-Kâfi*, I, 231, 256-260.

¹³ Eş'ârî, *Makalatü'l-İslamiyyin*, c.II, s.125; Kadı Abdülcebbar, *el-Muğni*, c.XV, s. 217; Ş. Fikhi'l-Ekber, 192.

¹⁴ Taftazani, *Şerhu'l-Makasid*, 73; Cürçânî, *Şerhu'l-Mevakif*, 278-279; Lalkai, *Keramâtü Evliyaillah* 17.

¹⁵ İcî, *Mevakif*, s.330; el-Cüveynî, Ebû'l-Meâlî Abdülmelik b. Abdullah, *el-İrşâd ilâ kavâti'l-edille fi usûli'l-tikâd*, Beyrut, 1985, s. 316-317; İbnü's-Salâh eş-Şehrûzî, *Tabakâtü'l-fukahai's-Şafiyye*, Beyrut 1992, c.I, s.314.

¹⁶ İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbas Takiyyu'd- Din Ahmed, *Kitâbu'n-nübüvvat*, t.y. y.y., s.2; İbn Haldun, Ebû Zeyd Velîyyüddin Abdurrahman b. Muhammed, *Mukaddime*, Kahire, t.y. s. 423.

¹⁷ Özellikle Eş'ârî kaynaklarda Ebû İshak İsferâyini'nin ismi kerâmeti kabul etmeyen kimseler arasında sayılsa da, hakkında nakledilenler dikkatle incelendiğinde, onun peygamberlerin mucizeleri gibi olmayan, onlardan farklı bir takım harikuladeliklerin olabileceğini kabul ettiği anlaşılmaktadır. Ancak bu görüş Eş'ârîler tarafından doğru bulunmadığı için, İsferâyini'nin kerâmeti kabul etmediği söylenerek kendisine muhtemelen tavrı alınmıştır. Nitelikim Şafii tabakat kitaplarında, bir yerde onun kerâmetleri inkar ettiğini söylenirken (Bkz. İbnü's-Sübki, Ebû Nasr Taceddin Abdülvehhab b. Ali b. Abdilkafi Sübki, *Haşiye Tabakatü's-Şafiyyeti'l-kübra*, Kahire, t.y. c.IV, s.260.) başka yerde bazı tür kerâmetleri kabul ettiği yönünde bilgilere rastlanmaktadır. (İbnü's-Subki, *Haşiye*, c.II, s.315.) İbn Teymiyye, Küşeyrî (ö. 465/1072) gibi âlimler de onun peygamberlerin mucizeleriyle aynı olmayan bazı olayların olabileceğini kabul ettiklerini ifade etmektedirler.(İbn Teymiyye, *Nübüvvat*, 2; Küşeyrî, Ebû'l-Kasım Zeynüislam Abdülkerim b. Hevazin, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, Kahire, 1409/1989, s.660.)

B. 'lânî *Kitâbü'l-beyân 'anil-fark beyne'l-mucizât ve'l-keramât* isimli eserinin başında evliyânın kerâmetini bir vakıa olarak kabul ettiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte o, salih müminlerden peygamberlerin mucizelerine benzer bir takım harikuladeliklerin meydana gelmesini doğru bulmaz.(el-Bakillânî, Ebû Bekir Muhammed b. Tayyib, *Kitâbü'l-beyân 'anil-fark beyne'l-mucizât ve'l-keramât*, (Olağanüstü Olaylar ve Arasındaki Farklar), trc: Adil Bebek, İstanbul 1998, s. 45.)

B- Kayıtsız Kabul Edenler.

a) İfrat Kabuller

Bunlar kerâmeti abartarak, bu konuda aşırı yorum ve söylemlerde bulunan bazı tasavvuf ehli ve Bâtinî Şii gruplardır. Bunlar İslam'ın tevhid inancına uymayan şeyleri, evliyanın kerâmetleri olarak iddia etmişlerdir. “Örneğin onların bazıları şöyle demişlerdir: Allah'ın öyle kulları vardır ki, eğer Allah'tan kıyameti getirmemesini dileselerdi, kıyamet gelmezdi. Yine öyle kullar vardır ki, irade ettiği her hangi bir şey için “Ol!” der ve olur. Yine Öyle kullar vardır ki, hiçbir mümkün bunların kudretinden uzak olmaz, tıpkı Rabbinin kudretinden hiçbir muhalin uzak kalmadığı gibi...”¹⁸

b) Mutedil Kabuller

Bu görüş sahipleri selef- i sâlihın, ashâb-ı hadis, Ehl-i Sünnet ve'l- cemaat, Eş'ârilere ve Mâturidîlere ve Mu'tezîleden de Ebu'l- Huseyn el- Basrî (ö. 426/1004)¹⁹ olarak ifade edilir.²⁰

Hanbelîlerin ve selefın kerâmeti kabul ettiklerini söyleyen İbn Teymiyye'ye göre de kerâmetin salih kulların elinde yaratılması câizdir. Ancak bunların, nebilerin nübüvvetlerini isbat etmek için yaratılan mucizeler gibi, harikulade şeyler derecesine ulaşması kabul edilemez. Nasıl ki, salih kullar ne yaparlarsa yapsınlar, nebilerin sevaplarına ve derecelerine yetişemezler, aynen bunun gibi, onlar için izhar edilen ve kerâmet oldukları düşünülen hususlar da, peygamberlerin mucizelerine yetişemez. Ona göre kerâmet olduğu söylenen şeylerin geneli, ihtiyaç sahiplerinin duaları neticesinde, Allah'ın onların ihtiyacını gidermek ve yardım etmek için yarattığı şeylerdir. (İbn Teymiyye. el-Furkan beyne evliyaü'r-rahman ve evliyaü's-şeytan, thk. Abdurrahman Muhammed İbn Kâsım, yy., t.y., s. 77; a.mlf., en- Nubuvvat, 4-5.)

¹⁸ es- San'ani, *el- insaf*, s. 6 (muhaakkikin Abdurrezzak b. Abdulmuhsin'in görüşü).

¹⁹ İci, *el- Mevakif* s.330;

²⁰ İmam Eş'ârî salih kimseler elinde “âyet” olarak tanımladığı olağanüstü harikulade işlerin yaratılmasının mümkün olduğunu söyler. (el-Eş'ârî, *el-İbâne fî usulî'd-diyâne*, Beyrut 1994, s.42.); *Makalatü'l-İslamiyyin*, c.I, s. 349.) Bağdâdî (ö.409/1037) de genel Eş'ârî düşüncesine uygun şekilde kerâmeti kabul eder ve bu tür olayların mümkün olmadığını söyleyerek reddeden Mu'tezile'nin iddialarını eleştirirken onların “kendi bid'atçı meslektaşları içinde kerâmet sahibi kimse göremedikleri için” böyle bir görüşe meylettiklerini söyleyerek olaya duygusal yaklaşıp (el-Bağdadi, *el-Fark*, s. 344; a.mlf., *Usulü'd-din*, 175.) Gazzalî'ye (ö.505/1111) göre de kerâmet aklen imkânsız değildir. Allah alemdeki varlıklarda cârî olan kanunları değiştirmek suretiyle, bu kanunlara aykırı olağanüstü bir olay meydana getirebilir. Bu durum yaratıcı için muhal olan bir şey değildir. (el-Gazzalî, *el-İktisâd fî'l-i'tikâd*, Beyrut, 1983, s.125) Gazzalî İslam düşünce tarihinde tasavvufî deneyimleriyle de meşhur olmuştur. Onun, otobiyografik eseri olan ve manevi tecrübelerinden de bahsettiği *el-Munkiz* isimli kitabında “Kalplerini temizleyerek ve Allah zikrederek fena fillah olan kimselerde, uyanık hallerinde, melekleri, nebilerin ruhlarını görmek, onların sözlerini işitmek ve onlardan fayda görmek gibi harikulade olan olayların gerçekleşeceğini” ifade eden cümleleri bulunmaktadır. O, velilerin kerâmetlerinin hakikatte, nebilerin ilk zamanlarındaki hallerine benzer olduğunu düşünür. (Gazzalî, Ebü Hamid Huccetülislam Muhammed b. Muhammed, *el- munkiz mine'd-*

Hem Eş'ârî, hem Mâturidî âlimler kerâmetin kabulü yönündeki görüşlerini akli ve nakli yönden temellendirmeye çalışmışlar ve benzer bir yöntem izlemişlerdir. Her iki ekolün âlimleri de, kerâmetin imkân ve vukû'unu ispat etmek için Kur'an, hadis ve eser karakterli nakli deliller ile istidlalde bulunmaya çalışmışlardır. Şimdi onların dayandıkları bu delillerin neler olduğuna bakalım.

Ehl-i Sünnet Düşüncesinde Kerâmetin Delilleri

I-Akli Delil

Kerâmeti kabul eden ve bu düşüncelerini ispat etmeye çalışan Ehl-i Sünnet âlimlerinin akli yönden getirdikleri delil iki aşamalı olarak kurgulanmış görünmektedir. Birinci aşamada böyle bir şeyin olması, aklın vereceği hükümler açısından muhal²¹

dalal, Dalaletten Hidayete, Çev. Ahmet Subhi Furat, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1978, 75-76.) Daha sonraki dönemlerde de Eş'ârî geleneğin önde gelen simaları Râzî (ö. 606/1209), İcî (ö.756/1355), Seyyid Şerif Cürcânî (ö. 816/1413) gibi Eş'ârî mütekellimlerin de görüşleri de kerâmeti mümkün ve gerçek bir olgu olarak kabul etmek şeklinde tezahür etmiştir.

Ehl-i sünnet kelim geleneğinin diğer önemli kolu olan Mâturidîlerde de durum Eş'ârîlerden farklı değildir. Aslında bu geleneğin temelini atan kişi olarak görülen İmam Azam'ın (ö. 150/767) da velilerin kerâmetinin olduğunu kendisine nisbet edilen *el-Fıkhü'l- Ekber* isimli eserinde ifade ettiği Hanefî- Mâturidî çevrelerde genel bir kabul halindedir. (İmam-ı Azam Numan b. Sabit Bağdadi Ebû Hanife, *El- fıkhü'l- ekber*, (İmam-ı Azam'ın Beş Eseri, Mustafa Öz, içinde), İFAV yayınları, İstanbul, 1992, s 57.) Bu geleneğe mensup âlimlerin hemen hepsi salih kullarda olağanüstü işlerin vukûa gelmesini mümkün ve gerçekleşmiş bir husus olarak kabul etmektedirler.

Ebû Mansur el- Mâturidî'den (ö.333/944) sonra, Mâturidîliğin ikinci büyük imamı Ebû'l- Muin en- Nesefî (ö.508/1115) bir olgu olarak kerâmeti mümkün ve vâkı görür. (Nesefî, *Bahrü'l-kelâm*, s.32.) Bu geleneğin sıkı bir takipçisi olan Nureddin es- Sâbûnî (ö.580/1184) de kerâmeti kabul eden mütekellimlerdendir. (Sâbûnî, s.116-117). *Medariku't- Tenzil* isimli eserin sahibi Ebû'l-Berekat en- Nesefî (ö.710/1310) de bu görüşteki Mâturidî âlimlerdendir. (Ebû'l-Berekat En- Nesefî, Hafızüddin Abdullah b. Ahmet b. Mahmud, *Tefsiru'ı- Nesefî (Medariku't- Tenzil Ve Hakaiku't- Te'vil*, Daru'l- Kutubi'l- İlmiyye, Beyrut, 1415/1995, c. I, s. 174.) Mâturidî geleneğe mensup olan Kesteli (ö. 901/1495) de *Şerhu'l- Akaid Haşiyesi*'nde kerâmeti nakli delillerle ispat etmeye çalışır. (el-Kesteli, Muslihuddin Mustafa b. Muhammed, *Haşiye ala şerhi'l-akâid*, İstanbul 1966, s. 176) *Fıkh-ı Ekber* üzerine şerh yazan el- Kârî (ö.1014/1606) de bu konudaki genel Mâturidî eğilimi savunur. (Ş. *Fıkhü'l- Ekber*, s. 191-194)

²¹ Muhal, yokluğu zâtının muktezası olup, varlığının akden tasavvur edilmesi imkânsız olan şeydir. (Bkz. Bekir Topaloğlu, *Kelam ilmine Giriş, Kelam İlmi*, Damla Yayınevi, İstanbul, 1981, s. 66-67; Şerafeddin Gölcük, Süleyman Toprak, *Kelam*, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Konya, 1996, s. 76-77:) Akli muhal mantıkta mevzû'u ile mahmûlu arasında tenâkuz bulunan mefhum olarak da tanımlanır. Muhal mutlak ve nisbî (görelî) şeklinde ikiye ayrılır. Mutlak muhal, şartlar ve durumlar ne olursa olsun varlığı kesinlikle imkânsız olan şey olarak tanımlanabilir. Örneğin Allah'ın yokluğu, dört sayısının çift olması, müsebbebin varlığının sebebinden önce olması gibi. Nisbî muhal ise bir takım şartlar ve durumlar göz önünde bulundurulduğunda varlığa gelmesi imkânsız olan, ancak şartlar ve durumların değişmesiyle mümkün olabilecek olan şeylerdir. Buna örnek olarak, ergenlik çağına gelmeden önce küçük bir çocuğun baba olmasının muhal oluşunu zikredebiliriz. (Bkz.

olmayıp, mümkün²² olmak şeklinde olmalıdır.²³ İkinci aşama ise, madem kerâmetin yaratılması aklen mümkündür, yaratılması için bir engel yoktur, şeklindedir. Kerâmetin varlık yönünden mümkün ve yaratılması açısından da muhal olmadığı ortaya çıkınca bir üçüncü aşama gelecektir ki, bu da böyle bir şeyin yaratılıp yaratılmadığı yani kerâmetin vukû'u meselesidir. Bu üçüncü aşama ise nakli delillere başvurulmak suretiyle, ortaya konmaya çalışılmıştır ki, bu nakli deliller ileride gelecek.

Kerâmetin aklen mümkün olmasının gerekçeleri, hadd-i zatında, mucizenin mümkün olması probleminde ileri sürülen gerekçelerle aynıdır. Bu anlamda mucize nasıl aklen mümkün oluyorsa, bir tür harikuladeli olan kerâmetlerin yaratılması da aynı şekilde mümkündür. Aralarında bir farklılık yoktur.²⁴ Kerâmeti kabul etmeyen Mu'tezile, İbn Hazm ve onlar gibi düşünenlerin geneli peygamberlerin mucizelerini kabul etmektedir. Dolayısıyla tartışmanın onlar açısından asıl can alıcı noktası tabiat kurallarına aykırı bir olayın, hiç bir şekilde meydana gelip gelmeyeceği değil, peygamber olmayan kişilerin elinde, böyle âdetullahın değişmesi anlamına gelecek işlerin yaratılmasının mümkün olup, olmadığıdır. Onların kafalarındaki sorun, harikulade bir olayın gerçekleşmesinin ontolojik yönünden ziyade, şekli ve oluş biçimi ile ilgilidir denilebilir. Daha açık söylemek gerekirse, olağanüstü bir olay, peygamber işi için yaratılır, ama başka bir kimse için yaratılmaz.

Gazzali kerâmetin gerçekliğini ispatlamak için şöyle bir akli istidlalde bulunur: "*Allah eşyadaki kanunları değiştirmek suretiyle olağanüstü bir olay meydana getirebilir. Bu durum Allah için muhal olan bir şey değildir. Böyle bir imkân varsa, bunun salih kimselerde meydana gelmesi de mümkündür.*" diyerek ifade eder.²⁵

Fahrettin Razi de, kerâmeti ispat etmek için akli olarak nitelediği bir takım deliller ortaya koyar. Kudsi ve nebevi hadislerden alınan bir çok rivayetle desteklenerek örülmüş bu deliller, özetle şöyledir: Veliler Allah'ın dostudurlar, Allah da onların dostu. Bu husus nakille sabittir. O halde dostun, dostu için normal şartlarda

Muhittin Bağçeci, *Kelam İlmine Giriş*, Kayseri, 2010, s. 77-79.)

²² Mümkün, ne varlığı, ne de yokluğu zâtının gereği olmayan, zâtına nisbetle varlığı da yokluğu da eşit olan şeydir. Mümkün, varlığı da yokluğu da vâcib olmayan veya varlığı da yokluğu da muhal olmayan şekilde de tarif edilir. Mümkün varlık, var olmak için mutlaka bir sebebe, bir müreccih muhtaçtır. Ancak yokluğu için bir sebebe ihtiyaç yoktur. Mümkün, sebebinden önce veya sebebiyle birlikte var olamaz. Allah'tan başka tüm varlıklar, mümkün varlık kategorisinde değerlendirilir. Yaratılmış ve var edilmiş bir şeyin mümkün olduğuna delil aranmaz. (Bkz. B. Topaloğlu, *Giriş*, s. 66-67; Ş. Gölcük, S. Toprak, *Kelam*, s.76-77; İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlmi Kelam*, İstanbul, 1341, c. I, s. 229-231).

²³ Gazzali, *el-İktisâd*, s.125

²⁴ el-Cüveyni, Ebü'l-Meâli Abdülmelik b. Abdullah, *el-İrşâd ilâ kavâitü'l-edille fî usûlil-î 'tikâd*, Beyrut, 1985, s. 316-317.

²⁵ el-Gazzâlî, *el-İktisâd*, s.125

olmayacak bir şeyi yapması neden muhal olsun? Keramet izhar etmek eğer imkânsız olsaydı, bu imkânsızlığın sebebi ya Allah'ın acizliğidir veya mümin kulun buna ehil olmamasıdır. Birinci ihtimali iddia eden kafir olur. İkinci ihtimal ise batıldır. Allah'a farzlar ve nafilelerle yaklaşan ve Allah'ın da yüksek merbelere çıkardığı bir kuluna çölde bir parça ekmek, bir bardak su vermesinde akla sığmayacak ne vardır? Nasıl ki bir hükümdar sevdiği ve özel kıldığı bir kişiye, başkalarının yapamayacağı şeyleri yapma yetkisi verir. Bunun gibi, hükümdarların en büyüğü olan Allah'da sevdiği salih kullarıyla arasındaki perdeyi kaldırabilir, onları kendisine yaklaştırabilir. Fiilleri üstlenenin, beden değil, rûh olduğunda şüphe yoktur. ruhu kuvvetlenmiş ve melekî ruhların cevherine benzemiş olan, kendisinde kudsiyyet ve azamet aleminin ışıkları parlayan ruhlar. başkasının yapamayacağı şeyleri yapmaya mazhar olabilir.²⁶

Ehl-i Sünnet alimlerinin kerâmetin aklen mümkün bir şey olduğunu temelendirmek için kullandıkları başka bir istidlal biçimi de, dini nasslarda yaratıldıkları ve gerçekleştikleri ifade edilen, peygamberler dışındaki salih insanlarla ilgili olaylardır. Daha sonra üzerinde duracağımız bu olaylar Ehl-i Sünnet mütekellimleri açısından vukû'a gelmiş hadiselerdir. "vuku'dan, imkâna direkt olarak intikal edilir." kaidesinden hareket eden Ehl-i Sünnet açısından, kerâmetlerin yaratılmış olması delille ortaya konulduğunda, artık onun aklen mümkün olduğu da ortaya çıkmış olacaktır. Bu konuya geçmeden önce Ehl-i Sünnet alimlerinin akli delilleri ile ilgili bir değerlendirme yapmanın yararlı olacağını düşünüyoruz.

Ehl-İ Sünnet'in Akli Delillerinin Değerlendirilmesi

Kerâmet akli (zâtî) imkân yönünden, mümkündür, muhal değildir. Ancak hissi (tecrübî-vukûî) imkân²⁷ yönünden de normal şartlarda dünyada olması düşünülemeyen bir şeydir ve bu anlamda muhal olur. Ancak bu muhallik, zâtî imkâna mugayir olmak anlamında bir imkansızlık olmaktan çok, tecrübeye, bilinene, işleyen kurala aykırı olmak anlamında nisbî muhal şeklinde ifade edebileceğimiz bir müstahilliktir. Görelilik şartları değiştiğinde, böyle bir durum hakkında verilecek olan hüküm de değişecektir. Sözgelimi Allah, yüzyıl önce ölmüş ve çürümüş bir insanı diriltebilir

²⁶ Razi, Tefsir-i Kebir, c. XV, s. 121-125.

²⁷ İmkânın farklı çeşitleri bulunur. İmkân bir yönden ikiye ayrılır; Akli (zâtî, mantıkî) imkân ve hissi (tabîi, tecrübî) imkân. Akli imkân düşünülen ve tasavvur olunan fikirlerin unsurları yani, konusu ve yüklemi arasında çelişikliğinin bulunmamasıdır. At bir canlıdır, önermemizde, konuyla yüklem arasında bir çelişki yoktur. Dolayısıyla bu önermede "at" ve "canlılık" arasında kurulan varlık ilişkisi mümkündür. Böyle konusu ve yüklemi arasında çelişki bulunmayan her şey aklen, mantiken ve lizâtîhi mümkündür. Hissi imkân ise bir şeyin dış dünyada var olabilmesi için, kâinata varlığı için konulmuş sebeplere ve tabiat kanunlarına uygun olmak durumu anlamına gelir. Bir şeyin varlığa gelebilmesi ve yaratılması için, o şeyin aklen (zâtî) mümkün olması yetmez, hissen de mümkün olmalıdır. (Bkz. Cürânî, *et-Ta'rifât*, s. 93; Muhittin Bağçeci, *Kelam İlmine Giriş*, Kayseri, 2010, s. 75-76.)

mi? şeklinde düşünelim. Bu soruda “Allah” kavramı mevzu’ yani konu, “yüzyıl önce ölmüş ve çürümüş bir insanı diriltmek” de yüklem yani mahmul olacaktır. Bu yüklem, konuya olumlu bir bağla bağlanması ve önermenin “Allah, yüzyıl önce ölmüş ve çürümüş bir insanı diriltebilir.” şeklinde ifade edilmesi halinde, akıl bu önermede bir çelişki bulmaz. Çünkü Allah her şeye kadir olan ve evrene değişmez dediğimiz bu yasaları (âdetullah)²⁸ koyandır. İsterse bu kanunları değiştirebilme gücüne de sahiptir.²⁹ Nasıl ki, o insanı yoktan yaratıp var etti ve kıyametten sonra da tekrar diriltecek, kıyametten önce diriltmeye de kadirdir.

Şimdi önermeyi bir de “Allah, yüzyıl önce ölmüş ve çürümüş bir insanı diriltti.” şeklinde kuralım. Bu durum karşısında akıl, alem hakkındaki bilgisi ve değişmez gerçeklikler ile ilgili tecrübeleri açısından, önermede iddia edilen şeyi kabul etmeyecektir ve alemde böyle bir şeyin olmayacağını söyleyecektir. Dolayısıyla ortaya çıkan netice şu olmaktadır: Akla göre yüzyıl önce ölmüş ve çürümüş bir insanı, Allah dilerse, kudretiyle diriltebilir. Bu aklen mümkün, fakat vukuâ gelmesi yönüyle de gayr-i mümkün görülen bir şeydir. Eğer bu önermede iddia edilenin gerçekleştiği yönde şüpheyi tamamen ortadan kaldıracak ve kesin bilgi sağlayacak bir delil gösterilirse, akıl bu durumda bunun harikulade bir iş olarak Allah tarafından yaratılmış olduğunu kabul edebilir. Aksi takdirde hiçbir şekilde bunu kabul etmeyecektir.

Keramet olarak düşünülen olaylar da, misalimizdeki ölünün dirilmesi gibi, tabiatı cari olan kanunlara uymayan, aykırı durumlardır. Dolayısıyla akıl alemde geçerli olan âdetullah kanunları açısından meseleyi değerlendirdiği takdirde, normal şartlarda bu tür şeylerin gerçekleşmesini kabul etmeyecek ve imkansız olduğunu söyleyecektir. Ancak bu imkansızlık, zâti imkana aykırı olmadığı sürece, mutlak anlamda bir muhallik olmayacaktır.³⁰ Dolayısıyla ortaya çıkar ki, böyle olağanüstü durumlar, mümkün-i adi olmayıp, mümkün-i gayr-i adi³¹ tabir edilen durumlardandır ve hissen mümkün değildir. Ancak zati imkan açısından unsurları arasında çelişki olmayan bir malumun varlığı ise aklen mümkündür.³²

²⁸ “âdetullah”ın anlamı da; tabiatta gözlenen düzenli işleyiş, etki tepki mekanizması içinde kendi kendine bir süreklilik ve tekrarlanış gibi görünen, fizik alemi idare eden ilahi kanun ve kanunlar demektir. Kur’an’da geçen ve bazen âdetullah anlamında müteradif olarak da kullanılan “sünnetullah”ın anlamı da sosyal hayatı idare eden ilahi kanun ve kanunlar demektir. (M. Sait Özarvarlı, “Harikulade”, DİA, XXV, 181.)

²⁹ Nesefî, *Tabsıra*, c. I, s. 466-67.

³⁰ Mutlak muhal için Bkz. Taftazani, Şerhu'l- Makasid, c.I, s.460-461.

³¹ Mümkün-i Âdi: Tabiatı kurulmuş kanunlara göre vukua gelen şey. Atılan taşın düşmesi gibi. Mümkün-i gayr-i âdi: tabiat kurallarına aykırı olarak meydana gelmesi düşünülen şey. Bunlar mucize ve keramet olarak yaratılmış da olabilir, zümrüt-i Anka kuşu gibi hiç yaratılmamış da olabilir. (Bkz. Muhittin Bağçeci, 77-78)

³² Bu yorumumuza elveren görüşleri için bkz. Çürçani, Şerhu'l- Mevakif, c. VIII, s. 278-279.

Ehl-i Sünnet'in mümkün, muhal ve bunların yaratılıp, yaratılmaması konularındaki düşünceleriyle kerametın gerçekleşebilirliği arasında kurmaya çalıştığımız bu ilişkiyi toparlayacak olursak: Allah'ın alemde koyduğu genel, sabit ve değişmez, her zaman geçerli adetleri, sünnetleri, kanunları vardır. Bu adetlere aykırı olan bir şey, normal şartlarda, varlığa gelmez ve gerçekleşmez. Ancak aleme bu kanunları koyan, onları değiştirirse o zaman gerçekleşebilir. Fakat konusu ile yüklemi arasında kesin çelişki bulunan mutlak muhaller hiçbir şekilde yaratılmazlar. Bunların yaratılması için tabiat kurallarının değişmesi de bir işe yaramaz. Allah'ın kâinattaki kuralı bozarak peygamberler için mucize olarak, yarattığı istisnai durumların olduğu Kur'an'da bildirilmektedir. Peki, Kur'an'da, keramet olgusunun gerçekliğini ve böyle şeylerin yaratılmış olduğunu ifade eden ayetler ve deliller de var mıdır? Peygamberimiz bu konuda bir bilgi vermiş midir? İşte bu soruların yanıtları Ehl-i Sünnet'in konuyu nakli delillerle ispat etmesiyle ilgilidir. Şimdi Ehl-i Sünnetin keramet olgusunun gerçekliği ile ilgili olarak istidlalde bulunduğu nakli delillere bakalım:

İ- Kerâmetin Nakli Delilleri

A) Kur'an'dan Delilleri

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Meryem, Saba Melikesi Belkıs'ın tahtını getiren adam, Ashab-ı Kehf, gibi peygamber olmayan salih ve veli kullar ile ilgili gerçekleştiği anlatılan olaylar kerâmet olgusunu kabul edenler ve Ehl-i Sünnet âlimleri açısından en güçlü delillerdir.³³ Yine Hz. Musa'nın Hızır olduğu söylenen kişi ile olan hikâyesini de bu konuda istidlal malzemesi olarak kullananlar olmuştur.³⁴ Kıssalarda anlatılanları burada tekrar etmeden, kısa kısa Kur'an'da anlatılan bu olayları özetlemek gerekirse:

Hz. Meryem ile ilgili olarak Kur'an'da anlatıldığı kabul edilen olağanüstü olaylar şunlardır: Hz. Meryem'in insan suretinde de olsa melekleri görmesi,³⁵ mabette kaldığı odasına gaibten rızıkların gönderilmesi,³⁶ İsa'yı doğurma zamanı yaklaşınca altına uzandığı ağaçtan yaş hurmaların üzerine dökülmesi³⁷ gibi direkt Hz. Meryem'in kendisiyle ilgili olarak yaratılan harikuladeliklerdir. Ayrıca bunlar yanında Hz. Meryem'in İsa'ya babasız hamile kalması, susma orucu adadığı için

³³ el- İci, *mevakıf*, s.330; Cürcânî, *Şerhu'l- Mevakıf*, c. VIII, s. 278-279; Taftazani, *Şerhu'l Makasid*, c.V, s. 74; *Şerhu'l-Akaid*, s.314-318; Sâbûnî, s.116-117; Cürcânî, *Tarifat*, s. 265; *Mucemu'elfazi'l- Akide*, Tasnif: Ebu Abdullah Amir Abdullah Falihi, Mektebetu'l- Akide, 1417/ 1997, Riyad s. 221-222; Mehmed Vehbi, *Akaid-i Hayriye Tercümesi*, Ahmet Kamil Matbaası, 1440-1443; el- Meydani, Abdurrahman Hasan Habeşneke, *el- Akitedu'l- İslamiyye ve ususuha*, 2. baskı, Daru'l- Kalem, Dimeşk- Beyrut 400-402;.

³⁴ el- Meydani, s.402.

³⁵ 3. Al-i İmran, 45; 19. Meryem,

³⁶ 7. Al- i İmran, 37.

³⁷ 19. Meryem, 25.

kendisine sorulan sorulara kundaktaki İsa (A.S.)'ın konuşarak cevap vermesi gibi olaylar da vardır ama bunlar Meryem'den çok Hz. İsa ile ilgili görülmüştür.³⁸

Bellkıs'ın tahtının getirilmesi olayı da Kur'an'da 27. Neml, 38-40. ayetlerde anlatılmaktadır. Ayetlerin sarîh anlatımlarına baktığımızda Süleyman (A.S.) Bellkıs'ın tahtını kim buraya getirebilir, diye sormuş ve cinlerden bir ifrit onu çok kısa bir zamanda (Süleyman tahtından kalkıp oturana kadar) getirebilecek bir güce sahip olduğunu söyler. Fakat kendisinde kitaptan bir bilgi olduğu söylenen bir adam, daha kısa bir zamanda getirebileceğini söyler ve getirir.

Ashab-ı Kehf olayı da Kur'an'da 18. Kehf, 9-26. ayetlerde anlatılmaktadır. Bu ayetlerin sarîh anlatımındaki bilgiler de şöyledir: Bir grup Allah'a inanmış genç ki, bunların kaç kişi olduğunu ancak Allah bilir, putperest kavimlerinden uzaklaşıp bir mağaraya sığındılar ve Allah'tan yardım niyaz ettiler. Allah onları mağaranın bir köşesinde uyuttu. Köpekleri de mağaranın girişinde uzanmış yatmakta idi. Onlar uykuda oldukları halde, gören onları uyanık zannedebilirdi. Allah onları sağa sola çevirirdi. Bir kimse şayet onları görecektse, çok korkardı. Bu gençler mağarada uyur vaziyette 309 yıl kaldılar ve sonra uyandırıldılar. Uyandıklarında mağarada geçen o çok uzun yıllar, kendilerine bir gün veya daha az bir zaman gibi geldi. Sonra içlerinden birini şehre, yiyecek almaya gönderdiler. Böylece onların durumu açığa çıkmış oldu.

Musa ve Hızır olduğu söylenen şahsın başından geçenler de kerâmeti kabul edenlerce istidlal edilen kıssalardan birisidir. Bu kıssa Kur'an'da 18. Kehf, 65-82. ayetlerde anlatılır. Buradaki bilgilere bakılınca, Hz. Musa'nın Allah'ın katından rahmet ve ilim verdiği bir kul ile karşılaştığı söylenir. Hz. Musa bu kula öğretilen bilgidен bir şeyler öğrenmek için kendisine tabi olmayı teklif eder. Bu kişi Hz. Musa'nın bu talebini, iç yüzünü bilmediği durumları kavrayamayacağı kendisine tabi olmaya sabredemeyeceğini söyleyerek mesafeli durur. Musa peygamberin soru sormayacağı yönde söz vermesi, ısrar etmesi üzerine birlikte yolculukları başlar. O birliktelikte, bu ilim sahibi kişi, binilen gemiyi delmek, bir erkek çocuğunu öldürmek ve yıkılmak üzere olan bir duvarı doğrultmak gibi üç garip iş yapar. Musa bunları neden yaptığını her seferinde sorar ve en sonunda bu ilim sahibi kişi, yaptıklarının hakikatlerini açıklayarak Hz. Musa ile olan yol arkadaşlığını bitirir. Bu kıssada anlatılan kendisine Allah tarafından bir rahmet ve ilim verildiği söylenen kişinin kimliği ve ona verilen ilim ve rahmetle neyin kastedildiği ayetlerde açık bir şekilde zikredilmemiştir. Bu kişinin bir peygamber olduğu ve isminin de Hızır olduğuna dair rivayetler mevcuttur.³⁹

³⁸ Mu'tezile bunları Hz. İsa'nın irhası olarak kabul eder. Bkz. Muhiddin Muhammed Bahaüddin, *el-Kavlü'l-fasl şerhu fıkhi'l-ekber*, İstanbul 1990, s. 336; Er-Râzi, *Tefsir-i Kebir*, c. XV, s.324-325.

³⁹ Kıssa hakkında geniş bilgi için bkz. Er-Râzi, *Tefsir-i Kebir*, c. XV, s. 213-237.

Ehl-i Sünnet alimleri, Kur'an'ta anlatılan bu olayların, sıradan işler olmayıp, tabiat kurallarına aykırı bir şekilde salih kullar için yaratılan harikulade işler olduğunu kabul ederler. Dolayısıyla onlara göre böyle ayetlerde gerçekleştiği bildirilen olağanüstü hadiselerin vukûa gelmiş olması, bu olayların benzerlerinin meydana gelmesinin de mümkün olduğunu göstermektedir.

Bu olayları, o dönemde yaşayan veya gelecek olan bir peygamberin mucize ve irhasları olarak tevil ederek, keramet olgusunu ispat eden birer delil olarak kabul etmeyenlerin itirazlarını, Ehl-i Sünnet alimleri makul ve geçerli görmezler. Bu itirazlar özetle şöyle yanıt verirler: Meryem'in Allah katından rızıklandırılması, Zekeriyya'nın mucizesi olsa idi, Zekeriyya neden bu konuda bilgisiz idi. Ayrıca bu olaylar Zekeriyya veya İsa'nın kendisinde değil de neden Meryem'de yaratıldı. Bu açılardan bakıldığında bu itirazların haklılığının olmadığı ortaya çıkar. Kaldı ki, bir nebinin mucizesi ve irhası da olsalar bu olaylar, kendilerinde izhar edildikleri için de keramet olarak kabul edilir.⁴⁰

B) Hadisten Kerâmetin Delilleri

Ehl-i Sünnet mütekellimleri kerâmetin sabit bir olgu olduğunu nakli delillerle ispatlamak için hadislerle de başvurmuşlardır. Bu hadislerden en çok istidlal edilenleri: Âbid Cüreyc ve kundakta iken konuşan çocuklar, mağarada mahsur kalan üç kişi, sihirbaz çırağı gencin kıssalarının anlatıldığı hadislerdir.⁴¹

Cüreyc ve kundakta konuşan çocuklar ile ilgili hadiste Peygamberimiz (S) kundakta iken konuşan üç çocuk olduğunu söylemiş, Hz. İsa bilindiği için onu dışarıda bırakarak diğer ikisini anlatmıştır. Bunlardan birincisi, zâniye bir kadının, bir çobandan hamile kalması ve çocuğunu o dönemde yaşayan âbid ve zâhid bir insan olan Cüreyc'e nisbet ederek ona iftira etmesi üzerine gerçekleşmiştir. İnsanlar bu iftiraya inanıp, Cüreyc'in manastırını yerle bir ederek, kendisine de hakaretler yağdırmışlar. Bunun üzerine Cüreyc namaz kılıp, Allah'a dua etmiş ve "Ey çocuk! Baban kim?" demiş. Bunun üzerine çocuk dile gelmiş ve babasının çoban olduğunu söylemiş.

İkinci çocuk ise annesinin kucağındaki başka bir bebektir, Validesinin, gördüğü bir adamdan etkilenerek, çocuğu büyüdüğü vâkit o kişiye benzemesini dilemesi üzerine, "Allah'ım beni onun gibi yapma!" diye konuşmuş. Yine aynı çocuk, annesinin kötü bir kadın zannedilen ve aslında iftira edilen salih bir kadını görünce, Allah'tan çocuğunu ona benzetmemesini dilemesi üzerine "Allah'ım beni o kadın

⁴⁰ Bkz. Taftazani, *Şerhu'l- Makasid*, c. V, s. 74. Cürçani, *Şerhu'l- Mevakıf*, c. VIII, s. 278-279.

⁴¹ Er-Râzi, *Tefsir-i Kebir*, c. XV, s.115-118; Beyhaki, *el- itikad*, s.154-156; el- Meydani, s. 402-406;

gibi yapı!" diye konuşmuş.⁴²

Buhari ve ve Müslüm'de Ömer b. el- Hattab'tan rivayet edilen ve mağarada kapalı kalan üç kişiyi anlatan hadiste de içine sığındıkları bir mağaranın girişinin büyük bir kaya ile kapanması üzerine, geçmişte Allah için yaptıkları iyi işleri vesile yaparak dua eden üç kişinin, yaptıkları dualar sonucu, kayanın yuvarlanarak, mağaranın girişinin açılması hikâye edilmektedir.⁴³

Sihirbaz çırağı ile ilgili hadiste ise özetle şu olaylar anlatılmaktadır. Kralın emriyle sihir öğrenmesi için yaşlı bir sihirbaza çırak olarak verilen genç bir çocuk vardır. Bu çocuk tanıştığı bir rahibe bağlanır ve ondan Allah'ı ve gerçek dini öğrenir. Bir gün yolu kaplayan ve insanlara geçit vermeyen bir yılan görür ve "Ey Allah'ım, rahip senin katında büyücünden daha değerli ise bunu öldürmeme yardım et!" şeklinde bir dua ederek ona taş atar ve yılan ölür. Bunun üzerine rahibe yönelen genç nihayet öyle bir mertebeye gelir ki, duaları kabul edilen, anadan doğma körleri, cüzamlıları iyileştiren halleri şöret bulur. Kral bu genci dininden döndürmek için tehdit eder ve öldürmeye çalışır fakat Allah her seferinde çocuğu inanılmaz bir şekilde kurtarır. Çocuk, kendisini öldürmekten aciz kalan krala, kendisini öldürebileceği bir yol öğretir ve bu şekilde şehid edilir. Ancak halk, çocuğun bu olağan dışı hallerine ve öldürülüş biçimine şahit olmuştur ve akın akın onun dinine geçerler. Bunun üzerine kral halka baskı yaparak dinlerinden dönmeyenleri ateşte yakacağını söyler. Kimse dininden dönmez ateşe atarlar. Oradaki kucağında küçük bir bebeği olan bir kadın, ateşe atlama konuşunda tereddüt gösterince, kucağındaki bebek olağanüstü bir şekilde konuşmaya başlar ve annesine korkmamasını, sabırlı olmasını, ateşe atlamasını söyler.⁴⁴

Konuyla ilgili olarak istidlaline başvuru olan hadisler sadece bunlar değildir. Kimi âlimler başka hadisleri delil olarak zikretmektedir.⁴⁵ Bu hadislerin senet yönünden sahih ve müteber kitaplarda geçiyor olmalarına rağmen her biri tek tek mütevâtir değildir. Bu yüzden kerâmeti kabul etmeyenler, bu durumu gerekçe göstererek, bu rivayetlerin konuyu ispat eden deliller olamayacağını ileri sürmüşlerdir. Kerâmetin olduğunu kabul edenler de, hadislerin mütevâtir olmadığını itiraf etmekle birlikte, manevi mütevâtirlik dedikleri durumun gerçekleştiğini bu yüzden de bu rivayetlerin genelinin en azından olağanüstü olayların yaratılmış olduğunu gösterdiklerini⁴⁶,

⁴² Buhârî, Enbiya 50, Amel fi's-Salat 7; Müslim, Birr 7, 8, (2550); İbrahim Canan, *Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yayınları, Ankara, t.y., c. XIV, s.238-240.

⁴³ Buhârî, Enbiya 50, Büyü 98, İcâre 12, Hars 13, Edeb 5; Müslim, Zikr 100, (2743); Ebu Davud, Büyü' 29, (3387); İbrahim Canan, c. XIV, s.244-245.

⁴⁴ Müslim, Zühd 73, (3005); Tirmizî, Tefsir, Bürûc, (3337); İbrahim Canan, c. XIV, s.233-236.

⁴⁵ Bkz. el- Meydani, s. 402-407.

⁴⁶ El- Meydani, 402.

zaten Kur'an'dan delin olduğunu düşünerek, bu hadislere dayanma gerekçelerini savunmuşlardır.

C) Eserden Kerâmetin Delilleri

Hız. Ömer'in Medine'de minber üzerinden Nihavend'te savaşılan Sâriye'ye seslenmesi, kerâmetin gerçekten vâki olan bir olgu olduğunu savunmaların neredeyse hepsi tarafından delil olarak gösterilir. Ancak konunun eserden ve sahabe kavillerinden delili sadece bu olaydan ibaret değildir. Sözgelimi Fahrettin Razi Mefatihü'l- Gayb'ta Hulefâ-i Râşidin başta olmak üzere diğer sahabeden vâki olan ve rivayet edilen bazı olağanüstü olayları nakleder ve bunların kerâmet olgusunun gerçekliğine delalet ettiğini ileri sürer. Râzi'nin naklettiği bu olaylardan bir kaçını örnek olsun diye zikredecek olursak: Hız. Ebû Bekr'in cenazesinin peygamberimiz kabrine götürüldüğünde, kabrin kapısının açılarak, "Seveni onu sevenin yanına koyun!" diye bir sesin duyulması, Hız. Ömer'in Medine depremleri sallanırken, yere vurup durmasını söylemesi ve depremin durması, Hız. Peygamberin kölesinin bir arslan tarafından kurtarılması, karanlıkta yürüyen iki sahabenin yollarının bastonlarının ucundan yayılan ışıklarla aydınlanması gibi olayları zikredebiliriz.⁴⁷

Şüphesiz hadisler gibi sahabe kavilleri ve eserlerden alınan bu deliller de tek tek mütevâtir olma şartından yoksun rivayetlerdir. Ancak, salih insanlardan, güvenilir raviler kanalıyla nakledilen bu kadar çok rivayetin bulunmasının manevi mütevâtirlik denilen bir durumu oluşturacağını düşünen ve kerameti kabul yönünde bu rivayetlerle istidlalde bulunan Ehl-i Sünnet mensupları açısından bir sakınca olmadığı düşünülmüştür

Ehl-i Sünnet'in Nakli Delillerinin Değerlendirilmesi

Kerametın olgusal gerçekliğini ispatlamak için Kur'an'dan delil gösterilen Hız. Meryem ile ilgili olayların anlatıldığı ayetlerde, harikulade oldukları ileri sürülen bu olayların detayları ve ne şekilde husule geldikleri konusunda, bizzat Kur'an tarafından, ayrıntı ve açıklamaya girilmediği görülmektedir. Örneğin Hız. Meryem'in yanında görülen rızıklar nelerdir? Hız. Meryem'in altına uzandığı hurma ağacı gerçekten kuru ve meyvesiz bir ağaç mıdır, yoksa normal bir ağaç mıdır? Hurmalar olağanüstü bir şekilde bir anda yoktan mı yaratılmıştır, yoksa meyveli bir ağaçtan silkeleme sonucunda mı dökülmüştür? Bu ayrıntılar Kur'an'da belirtilmemiştir.⁴⁸ Oysaki bu sorulara verilecek yanıtlar, bu anlatılanların birer olağanüstü olay olup,

⁴⁷ Diğer olaylar için Bkz. Er-Râzi, *Tefsir-i Kebir*, c. XV, s. 118-121.

⁴⁸ Fahrettin Razi Meryem için suyun çıkarılması, silkelemesi istenilen Hurma ağacı ve dökülen hurmalar gibi olaylarla ilgili pek çok ihtilaf olduğunu açık bir şekilde ifade eder. Bkz. Er-Râzi, *Tefsir-i Kebir* c. XV, s. 323-324.

olmadıklarını göstermeleri için oldukça önemlidir. Oysaki bu yanıtları Kur'an'da göremiyoruz. Ancak müfessirler Hz. Meryem'in yaşadığı bu olayları kerâmetleştiren ve harikalaştıran detayları eserlerinde zikretmektedirler.⁴⁹ Kerâmet olgusunun gerçekliğini kabul edenler, tefsirlerdeki bu yorumları, anlatıldığı gibi değerlendirmektedirler. Oysaki tefsirlerde bu olaylarla ilgili kesin bilgi sağlayacak mütevâtir bir haber de nakledilmemektedir. Bilakis tam tersine, birçok ihtimale kapı açan, farklı fikir ayrılıklarına ve değişik olasılıklara işaretler edilmektedir.

Kanaatimizce Meryem ile ilgili Kur'an'da anlatılanlardan, Ehl-i Sünnet'in görüşünü destekleyecek güçte olan hususlar, onun için gönderilen ve Hz. Zekeriyâ'nın nerden geldiğini sorduğu rızıklar ile bir de Meryem'in melekleri görüp işitmiş olması ile ilgili olanlardır. Diğer konuların harikulade oldukları söylenen detayları, hem ayetlerin sarîh anlatımlarında bulunmamakta, hem de öyle olduklarına dair mütevâtir bir haber veya en azından sahîh senetlere dayanan rivayetler bulunmamakta ve yapılan yorumlarda da birçok ihtilafların olduğu görülmektedir. Böyle bir durumun, akide ile ilgili bir konuda kesin bilgi sağlayamayacağı, söylenecek her şeyin zannî bilgi olmaktan öteye gidemeyeceği açıktır.

Hz. Süleyman'ın isteğiyle, Belkıs'ın tahtının getirilmesi ile ilgili olan Kur'an kıssasına gelince. Bu kıssada anlatılan ve kendisinde kitaptan bir bilgi olduğu söylenen kişi kimdir? Bu sorunun net bir cevabı ayetlerde tasrih edilmemektedir. Ayetlerde kullanılan zamirler, hem Süleyman'a, hem de başkasına gönderilebilme ihtimaline uygunluk arzeder şekilde kullanılmıştır. Tefsirlere bakıldığında bu ilim sahibi kişinin bir melek, Cebrail, Süleyman'ın veziri Asaf b. Berhiya, Hızır veya başka biri olduğunu söyleyenler yanında, bizzat Hz. Süleyman olduğunu söyleyenlerin olduğu görülmektedir.⁵⁰ Dolayısıyla eğer bu adam Hz. Süleyman olacak olursa, bu olaya kerâmet denilemez, bu olay mucize olur. Eğer insan kılığında orada bulunan bir melek veya Cebrail olursa, durum daha da garip bir hal alır ve yine keramet olarak isimlendirilemez. Eğer bu kişinin Süleyman'dan başka bir farklı bir peygamber olduğu kabul edilirse, yine keramet olmaz. Kanaatimizce bu kıssa da, kesin bilgi sağlama yönünden yeterli delalet şartını taşımaktan uzak görünmektedir.

Ashab-ı Kehf ile ilgili ayetlerin, kerametın ispatlanmasında delil olarak kullanılmasına gelince: Hakikaten Ashab-ı Kehf olayı bizim bu dünyada alışık olduğumuz tabiat kurallarına aykırı olan unsurlar taşımakta ve peygamber olmadıkları açık olan insanlar ilgili yaratıldığı bildirilmektedir. Bir grup insanın üç yüz küsur yıl

⁴⁹ Hasan Basri Çantay, Meryem, 25. ayetin mealini verdiği yerde hurma ağacının kuru ve başsız bir kutuk olup, üzerinde meyve bulunmadığını, mevsimin de kış olduğunu dolayısıyla bu olayın Meryem için yaratılan olağanüstü bir olay olduğunu Beydavi, Râzi ve Celaleyn'i referans göstererek nakleder. Bkz. Hasan Basri Çantay, *Kur'an-ı Hakîm ve Meal-i kerîm*, 14. Baskı, Çantay Yayınevi, c. II, s. 554.

⁵⁰ Er-Râzi, *Tefsir-i Kebir*, XVII, s.427-428.

ölmeden uyutulması, insanlar için geçerli olan normal yaşam koşullarına ve tabiat kurallarına uymamaktadır. Üç yüz yıl bunlar yemek yemeden, su içmeden, ölmeden nasıl uyudular? Bu soruya normal şartlarda verilecek bir yanıt bulmak imkânsız görünmektedir. Dolayısıyla böyle bir olayın yaratılması, kerâmeti kabul edenlerin düşüncelerini destekleyecek güçlü bir delil olma özelliğini taşımaktadır. Razi *Tefsir-i Kebir*'de bu olayın, kerâmetin varlığını apaçık ispat eden bir delil olduğunu belirtir.⁵¹ Tefsirlerde bu gençler ve yaşadıkları olaylar hakkında Kur'an'da bulunmayan detaylar bulunması ve bunlar üzerinde ihtilafın olması, Kur'an'ın sarih anlatımında yeterli bilgi mevcut olduğu için, bu delilin ispat gücüne bir zarar vermez. İsterse bu gençler, Hz. İsa'dan sonra, Roma döneminde Tarsus veya başka bir yerde yaşamış olsunlar ister başka bir tarihte farklı bir yerde yaşamış olsunlar, Kur'an'ın onlar hakkında anlattığı bilgiler, bu olayın harikulade bir şekilde yaratılmış bir olay olduğunu göstermektedir. Zaten Kur'an da bu olayı "âyet" diye isimlendirmektedir.⁵²

Kur'an'da Hz. Musa ve kendisine ilim ve rahmet verilen kişinin hikâyesine gelince. Eğer bu kıssada anlatılan ilim sahibi kişi, tefsirlerde bazı rivayetlere dayanılarak söylendiği gibi bir peygamber olarak kabul edilirse, bu kıssada anlatılan harikuladeliğler, kerâmeti kabul edenlerin amaçlarına uygun bir materyal olamazlar. Çünkü bu takdirde bunlar mucize olacaktır ve mucizeyi kabul etmekte Müslümanların geneli açısından bir fikir ayrılığı yoktur. İhtilaf keramet konusundadır. Eğer bu kişi, Kur'an'da söylendiği üzere yaptığı o garip işleri, Allah'tan aldığı bir vahiyle yapıyor idiyse, kuvvetle muhtemel ki, bu kişi sadece veli ve salih bir insan olmayacaktır. Bu kişinin kimliği konusundaki bu kapalılık, bu olayların keramet olarak isimlendirilmesi için yeterli delil olma gücüne sahip görünmemektedir.

Ehl-i Sünnet'in kerâmetin istidlâlinde kullandığı hadisler ve eserler ile ilgili de birkaç hususu değerlendirmek istiyoruz. Öncelikle birçok mütekellim tarafından istidlal malzemesi olarak kullanılan mağarada mahsur kalan kişilerin durumuyla ilgili olan hadiste, mağaranın kapısındaki büyük kayanın yuvarlanarak açılması olayı, İbn Hazm'ın dikkat çektiği gibi⁵³ ille de olağanüstü bir olay olarak görülmeyebilir. Bu olay yine bu kişilerin dualarının Allah tarafından kabul edilmesiyle, tabiat kurallarına uygun bir şekilde, yaratılmış ve onlar oradan kurtarılmış olabilirler. Allah'a yapılan dualar sonucunda, çözülmesi zor nice problem halledilmiş, tedavisi imkânsız gibi gelen nice hastalıklara şifalar verilmiştir. Bu durumların hem salih kullar için, hem sıradan müminler için ve hatta gerçekten muztar kalmış ve içten yakarmış gayr-i Müslimler için yaratılmış olduğunun örnekleri sayılamayacak kadar çoktur. Zaten bu hususta bir tartışma ve fikir ayrılığı da bulunmamaktadır.

⁵¹ Er-Râzi, *Tefsir-i Kebir* c. XV, s. 113.

⁵² 18. Kehf, 17.

⁵³ İbn Hazm, *el-Fasl*, c. III, s. 176.

Yine Ehl-i Sünnet'in kerâmetin gerçek bir olgu olduğunu ispat etmek için delil gösterdiği, Hz. Ömer ve Sâriye ile ilgili rivâyet konusunda da bazı sorunların olduğunu görmekteyiz. Kadi Abdulcabbar bu rivayetin sahih bir senedinin olmadığını ve delil olamayacağını söylemiştir.⁵⁴ Aclûni de bu rivayetin sağlam bir senede dayanmadığı görüşündedir.⁵⁵

Tüm bu değerlendirmelerimizi toparlayacak ve bizde oluşan kanaati net bir şekilde belirtecek olursak: Kerâmetin bir olgu olarak, yaratılmış bir gerçeklik olduğunu ispat etmek için istidlaline başvuru ayetlerden sadece Hz. Meryem'in Allah katından rızıklandırılması ve onun melekleri görüp iştmiş olması ile Ashab-ı Kehf'in mağarada uyutulup, uyandırılması olaylarının anlatıldığı ayetler bu konuda istidlal edilebilecek güçte delil olabilirler. Diğer olaylar yoruma ve başka türlü anlamaya açık oldukları için, bunlarla delalet ederek ulaşılan bilgiler, kesin bilgi olmazlar. Bu yönden, bu ayetlerin delaleti ancak zanni bilgi sağlarlar. Bununla birlikte yine de kerâmet olgusunun bazı insanlar için yaratılmış bir gerçeklik olduğunu açıkça ispat eden ayetlerin Kur'an'da mevcut olması, konunun ispatlanması için yeterlidir. Ehl-i Sünnet'in bu ayetlerle yaptıkları istidlallerine karşı, onların görüşlerini çürütecek ve bu ayetlerde anlatılan olayların sıradan olaylar olduğunu veya anlatılan olayların yaratılmamış olduğunu ispat edecek yeterli ve güçlü karşıt delillerin bulunduğu söylemek de güç görünmektedir.

Sonuç

Ehl-i Sünnet düşüncesi açısından kerâmet, peygamber olmayan ve peygamberlik iddiasında da bulunmayan Salih kullar elinde izhar edilmiş olağanüstü olaylar olarak tanımlanmış ve bu olayların yaratılması, zâti imkanla, aklen mümkün görülmüştür. Ancak akıl bunların tabiat kurallarının normal işleyişine tabi olarak yaratılma ihtimalini göz önünde bulundurduğunda, bu şartlar içinde onları muhal bulur ve böyle bir şeyin yaratılmasını kabul etmez. Ancak tabiatta işleyen kurallar, bir anlığına durdurulduğunda veya değiştirildiğinde, olağanüstü işlerin Allah tarafından yaratılabilir olması önündeki engel de kalkmış olur. Fakat bu durumda akıl, başka bir soru daha soracaktır: Bu da Allah'ın kanunları değiştirip, değiştirmeyeceğidir. Akıl Allah'ın bu kanunları, kendisi isterse değiştirebilecek kudrete sahip olduğu konusunda da bir muhallik görmez. Dolayısıyla adetullaha uymayan, harikulade olayların Allah tarafından yaratılabilirliğinin aklen mümkün görülmesinin önünde bir sorun kalmamış olur.

Akıl açısından bundan sonraki aşama böyle bir olayın yaratılmış veya gerçekleşmiş olup olmadığı meselesidir. Akıl mahiyeti ve olanakları gereği böyle bir

⁵⁴ Kadi Abdulcabbar, *el- Mığni*, c. XV, s. 241.

⁵⁵ Ebû'l-Fida İsmail b. Muhammed Acluni, *Keşfü'l-hafa ve müzili'l-ilbas*, Haleb, t.y., c. II, s. 380.

şeyin olmuş veya olmamış olduğunu bilemez ve bu konuda bir hükme varamaz. Onun bu konuda bir kanaat ve tasdik sahibi olmasının yolu, mütevâtir habere ve peygamber haberine dayalı bilgilerdir. Eğer nakil karakterli dediğimiz bu tür kesin bilgiler olursa, o zaman akıl böyle bir şeyin gerçekleşmiş olduğuna hükmedebilir. Aksi takdirde böyle bir hükümde bulunamaz. İşte Ehl-i Sünnet, aklın kerâmet olgusuyla ilgili olarak takip ettiği bu son aşamada kerâmetin gerçekleştiği yönünde sağlam ve kesin bilgilerin Kur'an'dan delilini göstererek aklın böyle müsbet yönde bir hükümde bulunmasının önündeki kapıları açmaya çalışmıştır ve görünen o ki, bunda da başarılı olmuştur.

Çalışmamız içinde değindiğimiz gibi, bunu yaparken bazen yeterince kesin bilgi sağlama gücünden yoksun olan olaylar da, güçlü birer delilmiş gibi gösterilmiştir. Fakat bizim gördüğümüz kadarıyla bu Kur'an'dan ortaya konan ve meseleyi ispat etmek açısından yeterli delillerin bulunması maksadı hasıl eder mahiyettedir. Diğerlerinin zanni bilgi sağlamaktan öteye gidememesi neticeyi değiştirmemektedir.

Ehl-i Sünnet konuyu hadislerden ve sahabe kavillerinden de destekleme yoluna gitmiştir. Aslında ayetten delil getirdikten sonra bunlara gerek kalmadığı da düşünülebilir. Ancak Ehl-i Sünnet âlimleri hadis ve eser karakterli malzemeler de kullanılarak görüşlerinin doğruluğunu pekiştirmek istemişler görünmektedir. Yine bu amaçla kullanılan rivayetler içinde de, delil olma yönünden güçlü birer kanıt olamayacak rivayetler bulunmaktadır.

Kısacası, Ehl-i sünnet kerâmet problemini önce tanımlamış, sonra da ontolojik açıdan bu tür olayların akli imkânını göstermeye çalışmıştır. İlâveten kerâmetin sadece aklen mümkün olduğunu göstermekle yetinmeyerek, bir de bu tür olayların yaratılmış gerçek bir olgu olduğunu nakle dayalı olarak ispat etmeye çalışmışlardır. Onların bu takip ettikleri yöntemin, Kelam epistemolojisi açısından tutarlı ve isabetli olduğu söylenebilir.

Çalışmamızın sonunda çok kısa olarak, kerâmet ile ilgili kabulün veya reddedişin, Ehl-i Sünnet açısından, itikadi ve imani neticeleri üzerinde birkaç cümle söylemenin doğru olacağını düşünüyoruz. Ehl-i Sünnet açısından, aklen mümkün ve gerçekliği de nakille ispatlanmış bir mesele olduğu için, kerâmetin kabul edilmesi gerekir. Bunu reddetmek, hem akılla hem de nakille çelişen bir davranış olacağı için, hatalı ve yanlış bir tavır olarak kabul edilir. Bununla birlikte Ehl-i Sünnet âlimlerinin genel eğilimleri ve tutumları değerlendirildiğinde, velilerin kerâmetlerine iman etmenin, bir Müslümanın kabul etmesi zorunlu olduğu belirtilen, iman objelerinden biri olduğu iddia edilmemiştir. Her ne kadar, bu konunun inkarıyla ilgili müfrit ve mübalağalı hükümlerde bulunanlar olmuşsa da, Ehl-i Sünnet mütekellimlerinin geneli böyle keskin ve aşırılığa varan bir tekfir düşüncesine sıcak bakmamışlardır. Dolayısıyla onların

geneline göre keramete iman etmek farz olmadığı gibi, böyle şeylerin olduğunu kabul etmeyenler de kafir olmazlar. Sadece aklen mümkün olan ve nakillerle de sabit olan bir şeyi reddettikleri için hatalı ve bid'atçı olarak kabul edilirler.⁵⁶ Ancak “Allah bunları yaratamaz.” şeklinde, Allah’a acizlik isnat edilmesi anlamına gelen, düşüncelerin küfür olacağı da söylenmiştir.⁵⁷

⁵⁶. Taftazani, *Şerhu'l- Makasid*, c. V, s. 75; el- Meydani, 398.

⁵⁷. Razi, *Tefsir-i Kebir*, c:XV, s. 122.